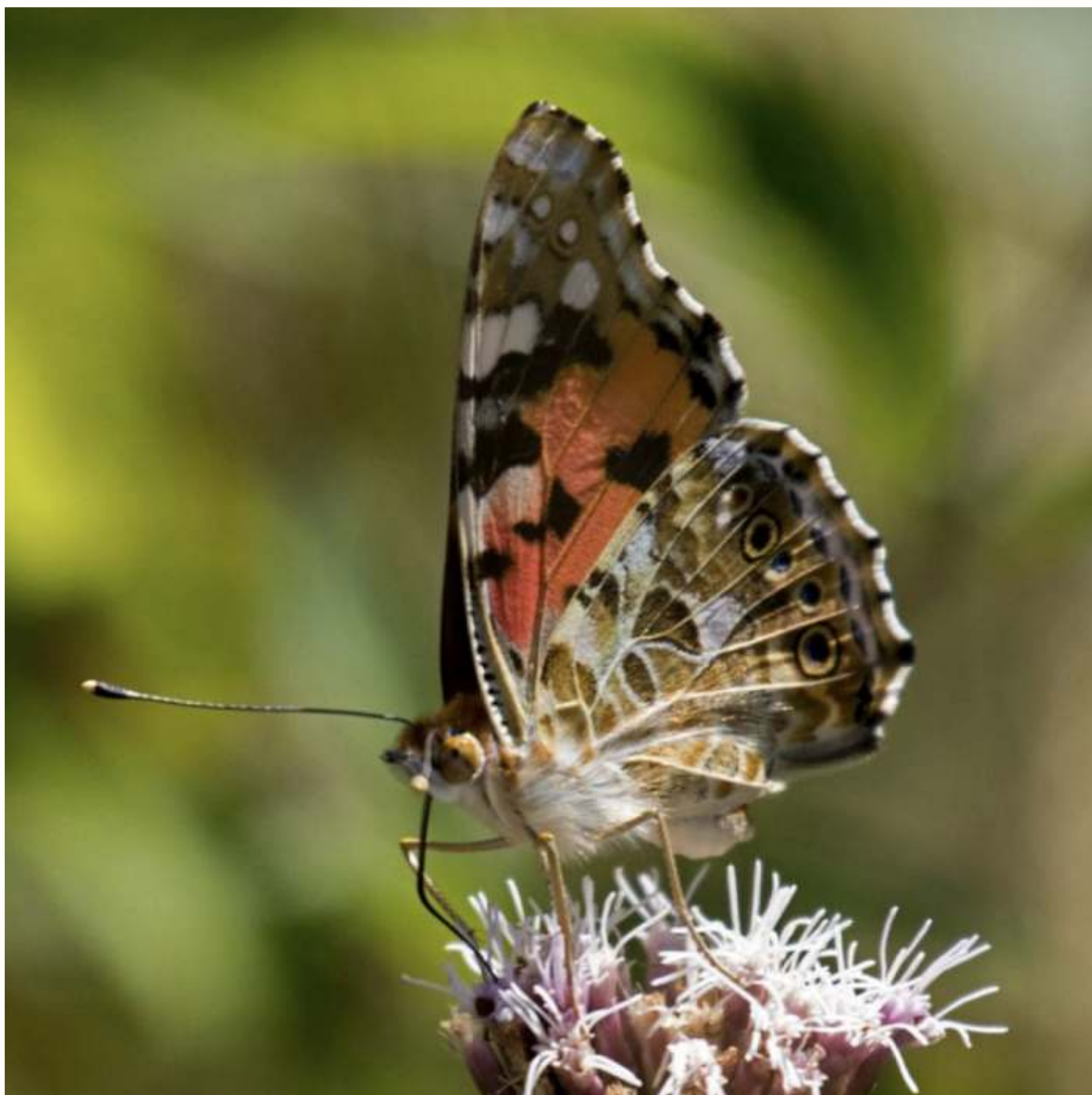

Natuurklanken

oktober - november - december nummer 4

Natuurvereniging

KNNV

Epe-Heerde

Colofon

Wat doen wij

KNNV Epe-Heerde is een actieve vereniging. Naast ontspanning doen we inventarisaties van flora en fauna, gegevens die de landelijke databanken voorzien van nuttige informatie in ons werkgebied. Op het gebied van natuurbescherming houden we de ontwikkelingen in de regio bij en geven we advies en commentaar in het belang van de natuur.

Over Natuurklanken

Natuurklanken is het afdelingsblad van de Koninklijke Nederlandse Natuurvereniging (KNNV), afdeling Epe-Heerde. Het wordt verspreid onder de leden en verschijnt vier maal per jaar.

Coördinatie bezorging

Willie van Eldert

Contact onjuiste of gewijzigde adressering:
ledenadministratie@epe-heerde.knnv.nl

Redactie en digitale kopij

Joke van Litsenburg, Herwin Looman
Kopij naar: redactie@epe-heerde.knnv.nl
Sluitingsdatum kopij volgende Natuurklanken:
1 december 2026.

Voor het aanleveren van foto's: zie de informatie op de website.

Contributie en lidmaatschap

Leden € 35,00 per jaar
Huisgenootleden en jongeren € 15,00 per jaar
Leden van andere KNNV afdelingen € 15,00 per jaar
Contributie betalingen steeds vóór 1 juli naar:
Rabobank IBAN: NL69RABO0101.219.865 t.n.v.
penningmeester KNNV afd. Epe-Heerde, Weteringdijk
47, 8166 KS Emst

Indien u het lidmaatschap wilt beëindigen dan dient dit schriftelijk te gebeuren (via ledenadm.) vóór 1 november voorafgaand aan het nieuwe lidmaatschapsjaar.

Bestuur

Voorzitter: Harry Rijken
voorzitter@epe-heerde.knnv.nl
Secretaris: Eelco Bakker
secretaris@epe-heerde.knnv.nl
Penningmeester: Ron Roovers
penningmeester@epe-heerde.knnv.nl
Algemeen lid: Wim Oosterloo (contactpersoon
natuurbescherming)
wim.oosterloo@epe-heerde.knnv.nl
Algemeen lid: Erwin Reinhard
erwin.reinhard@epe-heerde.knnv.nl

Ledenadministratie

Henk Dirkzwager
ledenadministratie@epe-heerde.knnv.nl

Website

landelijk: www.knnv.nl
afdeling: epe-heerde.knnv.nl
Webmaster: Herman Snoek
info@epe-heerde.knnv.nl

Social media

Instagram: @KNNVEpeHeerde

Contactpersoon werkgroepen

Planten: Egbert de Boer
planten@epe-heerde.knnv.nl
Paddenstoelen: Herman Snoek
info@epe-heerde.knnv.nl
Insecten: Gerard Plat
insecten@epe-heerde.knnv.nl
Geologie en Landschap: Tjada Amsterdam
geologie-landschap@epe-heerde.knnv.nl
Mossen: Mariet van Gelder
mossen@epe-heerde.knnv.nl
Vogels: Matthijs Bootsma
vogels@epe-heerde.knnv.nl
Zoogdieren: Frans Bosch
zoogdieren@epe-heerde.knnv.nl
Reptielen en Amfibieën: Erik Drent
reptielen@epe-heerde.knnv.nl

Natuurpadcommissie

Tjada Amsterdam, Margriet Maan

Tuinambassadeur

(Elly ter Stege): Vacature

< Reuzenzwam, Vosbergen Heerde - Foto Tom Westeneng

Voorblad: Distelminder, Vaassen Korte Broek/ **Foto** Lucie Wessel
Achterblad: Asgrauwe koraalzwam, Epe Majuba/ **Foto** Henk van Woerden

Inhoud

Stuurpraat	4
Ransuil	4
In topvorm op zoek naar de hazelworm!	5
De Sleedoorndpage is terug	6
Speuren naar larvenhuidjes	7
KNNV-hesjes	7
Wandelen met Wim	8
Gastvrijheid deel 1	10
Lezing over Raven	13
Excursie Plantenwerkgroep naar Drentse Aa	14
Paddentrek 2026	19
Nacht van Verwondering op 4 en 5 september	22
Onbekend? (13)	23

KNNV Epe-Heerde bestaat al 80 jaar!

Dat is natuurlijk een prachtig jubileum en dat moet ook gevierd worden! Leuk, maar hoe dan, en wanneer tussen de vele werkgroepactiviteiten, excursies en lezingen die we ook dit jaar weer doen?

De gelegenheid die zich daar het beste voor leent is onze traditionele nieuwjaarsborrel, die nu gepland staat voor 10 januari 2027. Dan hebben we onze 80 jaar volgemaakt en is het een mooi moment terug te kijken op onze rijke geschiedenis.

Het zal een uitgebreidere nieuwjaarsborrel worden dan andere jaren. Niet alleen koffie met, maar ook een hapje en een drankje. En daarnaast verhalen, anekdotes en beelden over de afgelopen decennia. Daarom alvast een oproep: als je leuke verhalen en/of foto's hebt, geef die dan door aan mij (voorzitter@epe-heerde.knnv.nl), dan bundelen wij die in een leuk programma.

Kortom: een mooi jubileum en een leuke gelegenheid om daar met elkaar op terug te kijken. Zet het vast in je agenda: 10 januari 2027! Nadere info volgt via onze nieuwsbrief en website.

Namens het bestuur,
Harry Rijken, voorzitter

Afbeelding Herman Snoek (gemaakt met ChatGPT)

Stuurpraat

De verkoelende werking van bomen.

Inmiddels werk ik alweer twee jaar als directievoerder bomen in Amsterdam en houd mij voornamelijk bezig met het vergroenen van de binnenstad. Er worden in Amsterdam jaarlijks ruim 3.000 bomen geplant, wat een bittere noodzaak is, omdat bomen de enige oplossing bieden om de temperatuur in de steeds warmer wordende zomers te doen zakken waardoor de stad leefbaar blijft.

Zoals bekend halen bomen het grondwater met een temperatuur van ongeveer 8 graden omhoog en verdampen dit via huidmondjes in het blad. Hierdoor is de temperatuur onder het bladerdak vaak maar liefst 10 tot 15 graden lager dan in de omgeving buiten de boom. Toch hebben de bomen in de binnenstad van Amsterdam het moeilijk. Vanwege het intensieve ruimtegebruik, reconstructies van instabiele kades en het vervangen van bruggen moeten veel bomen wijken. Het gaat hierbij vaak om forse exemplaren, voornamelijk iepen, die in het verleden langs de grachten geplant zijn. Het verwijderen van deze iepen is een ramp voor de bewoners die in de zomer gebukt gaan onder een steeds warmer wordende stad.

Om zoveel mogelijk iepen te behouden is besloten de bomen te sparen door het toepassen van innovatieve methodes voor kadeherstel, waarbij de iepen tijdens de werkzaamheden kunnen blijven staan. Als de iepen echt niet kunnen blijven staan, wordt onderzocht of verplanten in plaats van kappen mogelijk is. Mocht verplanten mogelijk zijn, dan kan verplant worden naar een kade die net is hersteld. Wanneer dit niet mogelijk is dan kan verplant worden naar de bomencamping in het Westelijk havengebied. Op deze bomencamping staan tientallen bomen uit de hele stad die vanwege een reconstructie tijdelijk niet op hun huidige plek konden blijven staan.

Het vervoer van vaak forse iepen door de binnenstad vraagt nogal wat logistieke afstemming. Dit vanwege de beperkte belastbaarheid van wegen en kades en obstakels als stoplichten, paaltjes, lichtmasten en tramleidingen. Waar mogelijk worden de bomen per boot de stad in- en uitgevaren. Bewoners van de Amsterdam zijn altijd tevreden als hun bomen na reconstructie of kadeherstel terug geplant worden. Om de bomen weer toekomst te bieden wordt per boom 25 m³ grond in de groeiplaats aangebracht wat voldoende voeding biedt voor minimaal 50 jaar. Waarom 25 m³ voor 50 jaar? De ondergrondse beschikbare ruimte is vanwege de ligging van verschillende kabels, leidingen en riolering beperkt. Wat ook meespeelt is het gegeven dat de openbare ruimte in het centrum van Amsterdam gemiddeld eens in de 50 jaar vernieuwd wordt.

Erwin Reinhard, Algemeen bestuurslid

Ransuil

Dit voorjaar hadden we voor het eerst een koppel Ransuilen dat een verlaten kraaiennest in een boom in de tuin had uitgezocht om voor nageslacht te zorgen.

Op de foto's staat één van de ouders en een uilskuiken.

Hans Booij, Wapenveld

In topvorm op zoek naar de Hazelworm!

Tekst & foto's Christ-Jan Nederlof

Ondanks mijn leeftijd, ik heb de 20 al bijna 50 jaar achter me liggen, vind ikzelf dat ik beschik over een goede conditie. Als herper, iemand die naar reptielen en amfibieën zoekt, is dat overigens doorgaans totaal niet nodig. Om bijvoorbeeld ringslangen te spotten is juist een langzame tred bepalend voor het vergroten van de trefkans. Of nog beter het tempo van een grazende koe: zet één of twee stappen, kijk goed om je heen en zet dan pas de volgende. Ringslangen hebben gevoelige organen op hun buik en bij de minste of geringste trilling maken ze zich uit de voeten. Zeker als ze al lekker in de zon opgewarmd zijn.

Vandaag ben ik echter met gelijkgestemden op zoek naar Hazelwormen. Hazelwormen leiden doorgaans een verborgen leven en zijn vaak te vinden onder de wat grotere dode boomstammen op heideterreinen, aan de rand van het bos of net in het bos op de pleistocene zandgronden. Handen uit de mouwen dus en zoveel mogelijk boomstammen omdraaien. Vaak maken we er zelfs een denkbeeldige competitie van wie de zwaarste om kan draaien. Een enkele keer moeten we het met meerdere herpers tegelijk doen om ze om te kunnen rollen.

Ik hoor het je al denken: wat een onzin! De Hazelworm is toch die pootloze hagedis. Die kan echt niet onder zo'n zware boomstam kruipen. Ook de wetenschappelijke naam *Anguis fragilis* verwijst naar een fragiele 'slow worm', zoals ze door de Engelsen worden genoemd. En als je ze tegenkomt is het meestal op een zanderig pad, al dan niet in mootjes gehakt door mountainbikers (vergeef me deze laatste opmerking). Dit is dan echter vaak in de maand mei, de belangrijkste paarperiode van de Hazelwormen. Ze zijn in die periode dus op zoek naar elkaar, zijn dan vaak wat roekelozer en laten zich daardoor gemakkelijker zien. Buiten deze periode verbergen ze zich onder vegetatie, stenen, in holen onder de grond en zoals hierboven genoemd onder boomstammen. Nog meer onzin!? Ze zijn tenslotte 'koudbloedig' of beter gezegd ectotherm en dus moeten ze lekker zonnen om überhaupt in actie te komen.

Boomstammen omdraaien

Oftewel wat is nu wel of niet waar? Hazelwormen leiden echt een verborgen leven. Het grootste deel van de dag zitten ze verborgen onder stenen, rottende boomstammen, in holen onder de grond of zeer dichte vegetatie. Ze zonnen wel, maar blijven dan onder de vegetatie of maken gebruik van de warmte van de rottende boomstammen. Dit laatste noemen we ook wel thigmothemie (thigmos = aanraking, thermos = warmte), een vorm van thermoregulatie waarbij deze dieren warmte opnemen door direct contact met een verwarmd oppervlak. Dat is natuurlijk aan de ene kant veiliger, maar biedt ook voordelen bij bewolkt weer of schaduwrijke omgevingen waarbij materialen zoals steen en hout langer de wat hogere temperaturen vasthouden. Andersom geldt dit overigens ook: als het zeer warm is blijven deze plekken langer koel.

Onderzoek heeft wel uitgewezen dat met name onvolwassen dieren (nog niet geslachtsrijp) zich meer verschuilen dan de volwassen dieren. De onvolwassen dieren warmen sneller op en hoeven daarom niet zo direct de zon op te zoeken. Tegelijkertijd hebben deze kleinere exemplaren ook een grotere oppervlakte-inhoud verhouding, waardoor ze eerder kunnen uitdrogen.

Maar hoe komen ze nu onder een relatief zware steen of boomstam? Om het zich makkelijk te maken zoeken ze eerst naar gaten, spleten en holle ruimtes eronder. In het doorgaans wat zachtere materiaal (strooisel, humusrijke, zachte en vochtige bodems) zijn ze zelfs goed in staat te 'graven', met hun gespierde lichaam duwen ze zich eronder. Een eerder gemaakt gangetje door regenwormen of duizendpoten helpt natuurlijk ook. Regenwormen zijn overigens ook het hoofdvoedsel van deze soort. En dat fragilis (broos) heeft alles te maken met dat de soort zijn staart 'af kan werpen' bij gevaar of als hij opgepakt wordt.

Terug naar handen uit de mouwen. Na een paar uur staat het zweet al op mijn voorhoofd, heb ik nog niets gezien onder de boomstammen en neemt de frustratie met de minuut toe. En dat terwijl we de vorige keer wel tientallen exemplaren vonden onder boomstammen. Mijn collega's hebben inmiddels de moed al opgegeven en zijn al op weg naar de verzamelplaats. Ik zie echter nog een behoorlijke boomstam liggen en draai hem om. Helaas niets! Tsja, dat hoort er ook bij. Een zogeheten nul-waarneming.

Op de terugweg naar de verzamelplaats werp ik nog een laatste blik op de heide op een met zon beschenen gradiënt. Zie ik daar iets glinsteren? Ik kijk nog een keer goed en ontdek een zonnende volwassen Hazelworm. Eindelijk is deze mooie dag in mei toch weer goed. En met gepaste trots weet ik mijn collega's toch een beetje jaloers te maken.

Conclusie: ben je liever lui dan moe of bezweet? Ga dan op zoek naar Hazelwormen in mei.

De Sleedoornpage is terug

Tekst & foto Lucie Wessel

In 2023 heb ik tot mijn vreugde de Sleedoornpage in Korte Broek in Vaassen gezien. Uiteraard van alle kanten gefotografeerd en bekeken.

De twee volgende jaren heb ik dit prachtige vlindertje daar niet waargenomen. Mede waarschijnlijk omdat ze daar enkele jonge sleedoornboompjes hadden gekapt. Tot mijn grote verbazing zag ik hem in augustus weer snoepen van het Koninginnekruid.

Hopelijk is het nu een blijvertje. Ik ga volgend jaar weer kijken!

Speuren naar larvenhuidjes

Tekst Hilde Ham

In een klein gezelschap (5 personen) speuren we ook dit jaar naar larvenhuidjes van Rivierrombouten in de zandbeddingen van de IJssel. Altijd fijn om samen met de KNNV-afdeling Noordwest Veluwe te struinen.

Op de parkeerplaats is het meteen raak. Een zeldzame Kanaaljuffer. Hoe mooi is dat. Deze zonovergoten dag kan al niet meer stuk.

Kanaaljuffer - Foto Mark Overmars

Tijdens het 'Wandelen met Wim' bij Landgoed Staverden trekken Willie en ik zo nu en dan samen op. Wandelen en bijpraten. 'Ik stond op 1 juli bij het pontje van Veessen' zegt Willie. 'Hé? Wat gek. Heb je Gerards laatste mail dan gemist? Op het allerlaatst is de vertrekplaats gewijzigd naar de P aan het einde van de Fabrieksweg bij Windesheim.' 'Geeft niet. Ik heb me wel prima vermaakt', zegt Willie.

Het blijkt maar weer eens hoe moeilijk communiceren is en blijft. Drie jaar geleden overkwam ons (Wietske, Lucie en ik) hetzelfde. Wij zaten te wachten op een bankje bij het pontje van Veessen terwijl de KNNV leden uit Harderwijk en Ermelo bij Vorchten waren overgestoken en daar op ons stonden te wachten.

*Eén van de vele larvenhuidjes
Foto Hilde Ham*

KNNV-hesjes

Leden van de Amfibieën & Reptielen zijn tegenwoordig goed zichtbaar.

In augustus werden de hesjes tijdens het monitoren van hagedissen op de Renderklippen in gebruik genomen.

Foto Christ-Jan Nederlof

Wandelen met Wim

Tekst & foto's Willie van Eldert

In **juni** wandelen over de Emsterenk is genieten van velden met rogge met daartussen de vele Korenbloemen. Komende uit een bospassage met smalle paadjes en houten bruggetjes, lopen we langs een insectenhotel en een luisterbankje. Hier heb je een prachtig uitzicht over de enk en de ruim 200 jaar oude boerderij “De Emsterhof”. Bij het bankje kun je luisteren naar de geschiedenis van deze boerderij, die teruggaat tot de 13e/ 14e eeuw. Ook de website emsterhof.nl/historie neemt je mee naar de indrukwekkende geschiedenis van de boerderij en zijn bewoners.

Natuurgebied “Het Vossenbroek” is met de vele bloemen ook weer adembenemend mooi. Overal waar je kijkt zie je orchideeën staan. Verder zien we onder meer Zilver-schoon, Stijve ogentroost, Grote ratelaar, Moeraskartelblad en Blaartrekkende boterbloem.

Op **7 juli** was het aangenaam zomerweer met afwisselend zonnige perioden en enkele wolkenvelden. Een prachtige wandeldag. Een klein groepje wandelaars had zich daarvoor verzameld op de parkeerplaats van het Landgoed Staverden.

Alvorens op pad te gaan kregen we van Wim uitleg over het geologisch landschap bij Staverden. Het landschap kenmerkt zich door een diepbeekdal, stuwwallen en lemige bodems. De beek, die door het dal stroomt, ontspringt uit het Uddelermeer en stroomt dwars over de Veluwe naar het Noorden. De beek is met een lengte van 17 km de langste beek van de Veluwe en heeft drie verschillende namen. De bovenloop wordt de Staverdense Beek genoemd. Nabij het Landgoed Leuvenum stroomt de beek door de Leuvenumse bossen verder als de Leuvenumse Beek om vervolgens als de Hierdense Beek uit te monden in het Veluwemeer.

De beek is een van de weinige laaglandbeken van ons land. Dit houdt in dat zij wordt gevoed door oppervlaktewater en grondwater.

Het Landgoed Staverden bestaat uit een kasteel, park, watermolen, boerderijen, landbouwgronden en bossen. En op het landgoed lopen witte pauwen rond. Een traditie die rond 1400 begon om aan de verplichting te kunnen voldoen de pauwenveren te leveren voor de Hertog van Gelre.

Als we richting het kasteel wandelen komen we langs de watermolen, die vanaf de 13e eeuw tot 1924 werd gebruikt voor het malen van koren. Via de kasteeltuinen komen we bij het pad langs de Staverdense Beek.

We lopen stroomopwaarts. Langs de beek groeien eeuwenoude bomen die enorme wortels hebben uitgezet. We passeren het verblijf van de witte pauwen en de Johannesvijver. In deze vijver drijven een aantal boomstammen. Op een bord staat te lezen dat de boomstammen hier gewaterd worden. Dit is een eeuwenoude manier om het hout te verduurzamen. Door bos, open stukken landbouwgrond en graslanden komen we terug bij de parkeerplaats.

Voor de liefhebbers is er dan nog een rondje. Daarvoor steken we de Staverdenseweg over en gaan het bos in. Al gauw komen we weer bij de beek. We volgen hem een stukje in zuidelijke richting.

Over bruggetjes steken we de beek af en toe over. Uiteindelijk kiezen we een pad dat ons weer richting het kasteel brengt. In het bos is op de bodem het Dalkruid veelvuldig aanwezig. Op één

plek wordt de Boswederik (zeldzaam) waargenomen. We hebben weer heerlijk kunnen genieten van de bloemetjes, insecten en vlinders en natuurlijk van de wandeling.

Meer informatie over de Leuvenumse Beek en de geologie van het gebied is o.a. te vinden op www.geologievannederland.nl

Op **11 augustus** had Wim een mooi rondje bedacht vanaf het veer bij Wijhe.

Over een graspad aan de onderkant van de dijk ging het richting Veessen. Bij het informatiebord van Staatsbosbeheer aan de andere kant van de dijk met de tekst Vorchterwaarden, wandelden we langs de IJssel en doorkruisten we een weiland. We kwamen zo op het pad dat ons langs de IJssel terugvoerde naar het beginpunt van de wandeling.

We zagen diverse vogels, vlinders en bloemen, maar de verrassing van de dag was de Koninginnenpage, die rustig de tijd nam om zich te laten fotograferen.

Wandelen met Wim

Wim Oosterloo organiseert maandelijks een wandeling. Elke eerste dinsdag van de maand wordt er een route afgelegd van ongeveer 5 kilometer, telkens in een ander gebied tussen Hattem en Apeldoorn. Zowel KNNV-leden (gratis) als niet-leden (bijdrage € 2,00) kunnen hieraan deelnemen. Opgave deelname, mail naar wim.oosterloo@epe-heerde.knnv.nl. Enkele dagen voor de wandeling ontvangt u per mail de informatie over de vertrekplaats en een korte beschrijving van de wandeling.

In 2026 staat het fraaie Landgoed Vosbergen centraal bij de KNNV Epe-Heerde. Met veel plezier struinen leden in alle hoeken en gaten op zoek naar insecten, amfibieën, planten, vogels en paddenstoelen. Bordjes met privé-terrein en verboden toegang spelen in dit jaar geen rol voor iedereen die meedoet.

In de keuken

sen de bloemperken en wasdroogpalen heen en weer lopen, op de grond liggen, zachtjes praten en met zaklampen schijnen.

Het begrip gastvrijheid roept ook vragen op. Wat verstaan we onder gastvrijheid? Hoe gastvrij zijn we? Voor wie zijn we wel en niet gastvrij? Wanneer zijn we wel of niet gastvrij?

Zomereik

Een oude statige Zomereik achter de paardenstal stelt geen filosofische vragen over gastvrijheid, maar is gul en biedt ruimhartig onderdak aan nachtvinders, galwespen, vogels, zoogdieren en talloze andere insecten.

Deze koning van het bos staat hier niet tussen andere bomen, maar solitair aan de rand van het terrein en hemelsbreed niet ver van het Apeldoorns Kanaal. Hij staat er al jaren en heeft de Tweede Wereldoorlog zonder kogelgaten en blutsen van scherven overleefd. Tijdens openluchtconcerten luistert hij mee. In de zomermaanden kijkt hij films.

Een Zomereik kan opmerkelijk oud worden. Met een levensduur van 400 tot 500 jaar staat de majestueuze loofboom symbool voor kracht, macht, duurzaamheid en generationele biodiversiteit. De levensverwachting hangt sterk af van de omgeving waarin de boom groeit en de gezondheid van de boom. Zomereiken gedijen het best in een stabiele en gezonde omgeving. Bodemkwaliteit is van cruciaal belang. Vruchtbare, goed doorlatende grond geeft de wortels de ideale omstandigheden om voedingsstoffen op te nemen. Waterhuishouding speelt eveneens een essentiële rol. Te veel of te weinig water kan de groei belemmeren en de levensduur verkorten. Bovendien houdt deze imposante eik van gematigde omstandigheden. Langdurige droogte, zware stormen of andere vormen van extreem weer, beschadigen niet alleen de bovengrondse eik en ondergrondse wortels, maar tast de algehele vitaliteit aan. Deze beeldbepalende boom is lid van de Napjesdragersfamilie (Fagaceae).

Op het terras

Nachtvlinders

's Ochtends vroeg verwelkomt de eik slaperige nachtvlinderliefhebbers met zachte bewegingen en ritselende geluiden. Wat een schoonheid. Wat een leven. De stam staat stevig verankerd in Moeder Aarde. De hoge boomkroon rekt zich uit om dicht bij het hemelse blauw te komen. Het is hoogzomer. Kleine eikels worden langzaam groot.

We gaan op de knieën voor deze gastvrije eik die schaduw geeft bij heet weer, een bijdrage levert aan schone lucht, woonruimte biedt aan veel dieren en zorgt voor een aantrekkelijke en mooie woonomgeving. Landgoed Vosbergen zonder deze Zomereik is ondenkbaar en onwenselijk.

Voorzichtig openen we de LED-emmer en halen tergend langzaam de eierdozen één voor één uit de LED-emmer. Zo voorkomen we dat een Eikentandvlinder, Oranje eikenbladroller en Oranje eikenlichtmot ontsnappen, voordat we deze vast kunnen leggen met pen, papier en fototoestel.

Knielend voor de Zomereik Foto Peter Maas Geesteranus

De variatie in nachtvlinders is waarneembaar in grootte, vormen, kleuren, subtiele patronen en gedrag. Vlinders hebben vier ontwikkelingsstadia: ei, rups, pop (cocon), imago. Nachtvlinders spinnen een extra cocon om de pop. Dagvlinders doen dat niet. Eitjes verschillen enorm in vorm: vaasjes, slierten, zee-egels en golfballetjes in de kleuren wit, oranje en groen met een grootte tussen de 0.5 en 1.5 millimeter. Aan merktekens op de eitjes kun je alleen met een loep zien om welke vlinder het gaat.

Ei van de eikentandvlinder
(foto Vlinderstichting)

Rups eikentandvlinder (foto Vlinderstichting)

Eikentandvlinder

Het ei van de Eikentandvlinder (*Peridea anceps*) is wit met een zwarte punt. De groene rupsen met geelwitte dwarslijnen eten de hele dag door kersverse, frissgroene eikenblaadjes. Ze eten net zo lang tot ze letterlijk uit hun vel barsten. De meeste rupsen vervellen vier tot vijf keer. Daarbij wordt de oude huid afgestroopt.

Oranje eikenlichtmot

Rupsen van de eikenlichtmot leven vooral op Zomer- en Wintereik. Ze zijn actief vanaf de herfst tot juni. Na enkele weken - soms jaren - vervelt een rups voor de laatste keer en wordt pop. Jonge rupsen overwinteren tussen oudere eikenbladeren, vlakbij knoppen of in oude lege aardappelgallen van Aardappelgalwespen (*Biorhiza pallida*). In het voorjaar spinnen ze het pas uitgelopen blad vanuit een spinselbuis tot een chaotisch pakket, waarin de verpoping van rups naar volwassen nachtvlinder plaatsvindt. Binnen enkele minuten moet een vlinder uit zijn pop/cocon kruipen. Zo'n verkreukelde imago heeft slappe vleugels en kan nog niet vliegen. Snel pompt hij lichaamsvloeistof in zijn vleugels. Nadat die zijn opgedroogd en uitgehard is hij klaar om de wijde wereld in te vliegen. Volwassen en geslachtsrijpe vlinders gaan snel op zoek naar een partner. De cyclus van ei, rups, pop/cocon en imago begint van voren af aan en gaat oneindig door.

Imago's vliegen ongeveer vier maanden van juni tot begin september in één generatie per jaar. De Oranje eikenlichtmot heeft een spanwijdte van 24 tot 28 millimeter. Kop, borststuk en voorvleugels zijn oranjebruin tot vaal purperrood van kleur. De voorvleugels tonen een chaotische en weinig uitgesproken tekening, die bestaat uit een witte bestuiving en twee onduidelijke donkergrijze banden, waarvan de buitenste iets slingerend verloopt. In het midden van de vleugel bevinden zich enkele zwarte streepjes, allemaal gelegen op de vleugeladers. Soms zijn de voorvleugels grotendeels donkerrood met slechts enkele zwarte tekeningen. De tekening is variabel.

De Oranje eikenlichtmot en Oranje eikenbladroller zijn micro-nachtvinders. De Eikentandvlinder is een macronachtvinder. Het onderscheid tussen macro- en micronachtvinders is historisch gegroeid en heeft geen wetenschappelijke basis. De kleinste macronachtvinders zijn groter dan de grootste microvinders. Cruyff zou deze stelling meteen omkeren in 'de grootste microvinders zijn groter dan de kleinste macronachtvinders'. Hij zaaide graag verwarring.

Sommige soorten zijn slechts enkele millimeters groot, maar de Rietsnuitmot (micronachtvinder) is geen kleine jongen want hij kan een spanwijdte van bijna vijf centimeter bereiken.

Galwespen

De eik is ook gastvrij en gul voor de Aardappelgalwespen. Zij kiezen een voortplantingsplek op de zonnecollectoren van deze boom. Bladeren vangen het licht op en zijn van levensbelang voor de processen in een boom. Een eikenblad bestaat uit een boven- en onderkant, bladschijf, bladsteel, soms steunblaadjes, beharing, nervatuur en okselbaarden aan de nerven op de onderkant. Elk dun, plat groen blad heeft geuren, een rijke schakering aan kleuren, glimt, voelt leerachtig of glad aan.

Hoofd- en zijnerf lopen er doorheen. Een bladsteel verbindt het blad met een tak. De lengte van een bladsteel varieert. Soms heeft een blad steunblaadjes, kleine groene blaadjes onderaan de bladsteel. De bladsteel zit meestal in een bladschede aan een twijg vast. Tussen steel en twijg zit de okselknop.

Naast de Aardappelgalwesp is de eik favoriet voor ongeveer 60 soorten galwespen met doorgaans een korte levenscyclus, van slechts enkele weken tot enkele maanden als volwassenen. Van de Aardappelgalwesp zijn twee generaties bekend met elk een ander type gal. De seksuele generatie (met mannetjes en vrouwtjes in de gallen) veroorzaakt knopgallen, de zogenaamde "aardappelgallen". De tot vier cm grote gallen ontstaan in het voorjaar, maar blijven vaak lang hangen en zijn het hele jaar te vinden. Jonge gallen kleuren wit en rood, oude gallen zijn bruin. In elke aardappelgal (zeker in een groot exemplaar) zitten tientallen larven, elk in hun eigen kamer. De agame generatie (met enkel vrouwtjes in de gallen) veroorzaakt wortelgallen. De gallen ontstaan onder de grond, tot 1 meter diep, op

*In de bomen is de hemel dichterbij
is de grond verder dan op de grond
weten de dieren, misschien
springen zij daarom
van boom tot boom
van tak tot tak
dan weer dichterbij de hemel
dan weer dichterbij de grond*

K. Schippers

dunne wortels en kunnen, bijvoorbeeld, gevonden worden bij graafwerken of op omgewaaide bomen. De vrouwtjes van de agame generatie zijn vleugelloos. Ze verlaten de wortelgallen in de wintermaanden. Bovengronds kruipen ze via de stam van de boom omhoog. In knoppen zetten ze hun eitjes af.

Gedicht 'De Boomdieren'

Veel boomedieren weten inmiddels de gastvrije eik bij Vosbergen te vinden. Voor de eik is dit gunstig. Hoe meer verbindingen en biodiversiteit op kleine schaal, hoe weerbaarder en sterker het microlandschap rondom een eik. Des te meer relaties en interacties op en rond een eik, des te veerkrachtiger en sterker het ecologische systeem.

In deel 2 bespreek ik andere boomedieren die een relatie hebben met een eik.

Bronnen en Websites: Grosscurt, A., Plantengallen. KNNV Uitgeverij Zeist 2017; Waring, P. en M. Townsend, Nachtvinders, De nieuwe veldgids met alle in Nederland en België voorkomende soorten. Tirion Baarn, 2006. Aardappelgalwesp: waarneming.nl/species/18750

Lezing over Raven

Op woensdagavond 28 oktober 2026 organiseert de Vogelwerkgroep van de KNNV afdeling Epe-Heerde haar bijna traditionele lezing. Deze keer is Hans de Vos-Burchart, de voorzitter van de Ravenwerkgroep Nederland, bereid gevonden om een deel van zijn uitgebreide kennis van de Raaf met u en ons te delen.

De avond vindt zoals altijd plaats in het Kulturhus Epe aan de Stationsstraat 25. De lezing begint om 19.30 uur en de toegang bedraagt € 5,00 voor wie geen lid is van de KNNV.

Je zou het niet zeggen, maar de Raaf met zijn zware, diepe krassende geluid behoort toch echt tot de zangvogels, hij is zelfs de grootste zangvogel. Vroeger, en dan hebben we het over de periode voor de twintigste eeuw, was het een vrij algemeen voorkomende broedvogel. Door bijgeloof, dat mede is gebaseerd op zijn zwarte voorkomen en aan-

Raaf - Foto's Matthijs Bootsma

wezigheid als aaseter bij galgen en dood vee en de vermeende concurrentie met jagers, werd de Raaf echter vrijwel geheel uitgeroeid. In 1944 werd in Zuid-Limburg het laatste broedgeval van de Raaf genoteerd.

Na herintroductie in het midden van de vorige eeuw kunnen er sinds 1976 weer

broedende raven worden genoteerd in Nederland en België. Na aanvankelijke vestiging op de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug is de Raaf inmiddels weer in geheel Nederland te horen of te zien.

Hans de Vos Burchart, van jongs af aan geïnteresseerd in vogels, was in 2008 één van de oprichters van de Ravenwerkgroep Nederland en is daarmee een bron van kennis over deze markante vogel. Daarnaast is hij actief als gecertificeerd ringer van roofvogels, uilen en raven.

Foto Wim Steenge

Excursie Plantenwerkgroep naar NP Drentse Aa

Maandag 1 juni, Mantingerveld en Oudemolen (Lucie Wessel)

En ja, dan is het 1 juni en gaan we op weg naar Midwolde voor ons jaarlijkse plantenreisje. Halverwege de reis stoppen we even om de benen te strekken. En natuurlijk een kopje koffie te drinken. We stoppen bij het Mantingerveld. Dit is een natuurgebied van Natuurmonumenten in Midden-Drenthe, dat bekend staat om zijn prachtige heidevelden. De Struik- en Dopheide bloeien nog niet, maar wel de Lavendelheide. Mooi!! Het Valkruid (*Arnica montana*) komt er ook voor, maar helaas hebben we deze niet gezien.

Na de lunch een stevige wandeling en dan vertrekken we naar ons habitat voor de komende dagen: Waterpark "de Bloemert", waar we twee huisjes bevolken. Bivak maken is simpel: spul naar je kamer en een stoel aan het water zoeken, waar het avondcorvee al aan het werk is.

Dini heeft een heerlijke rode linzensoep voor de avond bereid en versterkt gaan we weer op pad. 's Avonds hadden we afgesproken met IVN-leden, om te inventariseren bij Oudemolen. Dat werd een hele leuke avond, waar we voor het eerst de Noordse zegge (*Ca-*

*Back to basics, lunch in het Mantingerveld
Foto Kees Planqué*

*< Lavendelheide
Foto Lucie Wessel*

rex aquatilis) zagen. Deze zegge komt noordelijk voor en in Nederland alleen in de drie noordelijkste provincies. Dus waar we waren, is ongeveer het zuidelijkste groeigebied van deze zegge. Je kunt hem herkennen aan zijn olijfgroene kleur en het heeft de huidmondjes op de bovenzijde van het blad. En als toetje zagen we de Zwartblauwe rapunzel. Wat is dat toch een prachtige bloem! Het gaat er helaas heel slecht mee, vertelden ze ons.

Na een drukke dag is het heerlijk rusten.

< Zwartblauwe rapunzel - Foto Lucie Wessel

Dinsdag 2 juni, Eexterveld en Nordma (Max Messie)

Kwart voor zes op, rondje vogels langs en bij het Zuidlaardermeer, het is nog een beetje heilig, het zonnetje breekt door en de Rietzanger is goed te horen en laat zich soms ook mooi zien, net als twee over het meer vliegende Koekoeken en vele andere soorten. Donders genieten dus!

Om 8 uur staat een prachtig ontbijt klaar. Met alles wat je maar bedenken kunt, zes soorten broodjes, vijf verschillende soorten jams, waarvan de meeste zelfgemaakt en meegebracht door de groep, yoghurts, muesli, cru-esli, granola, fruit en allerhande broodbeleg, te veel om op te noemen!!! Dikke complimenten voor de Kok Dini met al haar hulpjes. Na het ontbijt, is het nog even snel een lunchpakketje maken, en dan gaan.

In de buurt van Anderen ligt het Eexterveld, een prachtig gebied dat deels is afgeplagd en begraasd wordt door o.a. Hooglanders. Els, van de IVN afdeling Drentse Aa en Hunze, is er al op de fiets en verwelkomt ons. Zeer vriendelijke vrouw met veel kennis van de omgeving en een rasechte florist! Even wachten op Hetty met taart, die gelukkig (ondanks familieomstandigheden) nog een dagje kon komen. Hetty had ook nog de pech in een file terecht te komen!

Wachten in zo'n donders mooi gebied is voor mij (en een paar anderen) erg lastig en ik ging al even op onderzoek uit! Eerst maar even op een mooie plas kijken wat daar zit: Zilverreiger, Grauwe ganzen en grote Canadezen, badende koeien. En Grasmussen, druk tjilpend in de struikjes. Maar wat zie ik daar voor bijzondere plantjes staan: Heidekartelblad! En ook nog Ronde en Lange zonnedauw >

Maar daar is Hetty al met een hele bakplaat met heerlijk zelf gemaakte rabarbertaart. Dat is even smullen zeg!!! En prachtig dat ze er een dagje bij kan zijn. Het ene naar het andere plantje wordt gevonden en duiken er weer velen naar de grond om dit van dichtbij te aanschouwen en te determineren met loep en Heukels. Waarom weet ik ook

*Welriekende nachtorchis >
Foto Lucie Wessel*

niet ;-) maar de naam Pim wordt vaak geroepen! Ik word ook helemaal enthousiast als ik een in knop zijnde

orchidee heb gevonden, maar zo snel de naam ook niet meer weet!? Snel Els geroepen en die is ook heel enthousiast. Op dit stuk is deze Welriekende/Bergnachtorchis nog niet eerder gevonden! Later vinden we er nog een stuk of zes en ook nog prachtig in bloei.

En zo scharrelen we rustig verder over dit prachtige Drentse landschap! Loes gaat op een goed moment terug en er staat een stoel en koffie voor haar klaar. Prachtig hoe zij nog mee huppelt met haar stokken en hulpvaardige plantenvrienden!

En dan die pauzes: we strijken met z'n allen ergens neer, halen allerhande lekkers (dat we 's morgens zelf hebben gemaakt) uit onze rugzakken. Zelfs dan turen we nog om ons heen wat voor plantjes aan onze voeten liggen. Als we iets verder gaan, vinden we een heel veld met Spaanse ruiters, deze keer niet te paard, want die oorlog hebben we al lange tijd achter ons gelaten, maar prachtige helder paarse, beetje korenbloemachtige bloem (zou ik

zeggen), waar ook nog speciaal voor ons een Citroenvlinder op gaat zitten! We lopen nog door een moerasje en klimmen over hekjes en draad, genieten volop! Dan begint de lucht toch iets te dreigen en volgens onze weerkundigen is er ook kans op onweer. De luchten worden steeds mooier, de contrasten groter, de wind wakkert aan en er verschijnen zelfs stofwolken over de akker en langs de bosrand! Prachtig om te zien! De grootste groep is al weer richting auto gegaan, met een aantal van ons genieten we nog even van dit schouwspel en stappen ook in.

En nu op naar een prachtige plek onder het Zuidlaardermeer, het Noordma, met een plasdras gebied. Daar kunnen ook de vogelaars hun hart meer dan ophalen!!! Vele watervogels daar, wel meer dan 25 soorten in korte tijd geteld. Waaronder prachtige Steltkluten met jongen, nog echte pulletjes op hoge poten. Maar ook de Brandgans met jongen en ook nog de Tuinfluiter verrast ons in de hoek bij een bosje. Dan geleidelijk

*Spaanse ruiter met Citroenvlinder
Foto Lucie Wessel*

duiken er steeds meer koppen de slootkant in met camera's, loepen en Heukels in de aanslag! Het blijft een mooi schouwspel. Zeker als je er als leek naar kijkt, denk je vast dat die niet helemaal wijs zijn, zoveel aandacht voor een beetje grote pol gras/onkuid! Maar het blijkt een bijzondere zegge te zijn. Zegges zijn zo lastig te determineren vind ik, maar dit is echt weer iets apart: Noordse zegge!!!

Dan is het tijd om naar het huisje te gaan, Dini heeft al weer een corvee-ploegje klaar staan en er wordt weer een heerlijke maaltijd klaargemaakt. Buiten is een ploegje aan het schillen en snijden van groenten en hebben er zichtbaar lol in, gieren het soms uit van de flauwe humor die daar verkon-

digt wordt! Wat is het toch een leuke gezellige ploeg met natuurliefhebbers, maar ook het gezamenlijke eten, 's avonds nog even een borrel met een knabbeltje. Ook vaak nog even na het eten een avondwandeling. Deze keer zijn het er maar vier die ook nog even langs de haven gaan inventariseren. Ze zijn zelfs zo fanatiek dat ze door gaan tot ver in het schemer. Er zijn er ook die tot diep in de nacht pittige discussies voeren onder het genot van een glaasje rode wijn (de oudste en een oudere jongere ;-). Al met al weer een prachtige dag!!! Een rijkdom om hier bij te mogen horen!

Woensdag 4 juni, 50 Bunder (Margriet Maan)

We lopen een eigenaardig landje binnen. Meteen valt op dat het "geribbeld" is. Hier en daar kun je zien dat de vroegere bomen op de ruggen, diep weggekapt zijn. Het is het zorgenkindje van Natuurmonumenten, die het perceel geplagd heeft, omdat er van de heide niets meer over was. Het begint al aardig begroeid te raken met allerlei leuke soorten. We zien plekjes met een parade aan Duits viltkruid en met Liggend walstro, dat juist een hekel heeft aan rechtop staan.

Het hele gebied heeft een bewogen geschiedenis van productiebos, landbouw, schietterrein en camping. Even verderop kun je dat zien aan de gegraven grachten, geulen en kuilen. Hier groeien massa's struikjes bloeiende Stekelbrem en op de hellingen tuintjes met Biggenkruid en Man-netjesereprijs. Een plas nodigt uit om te dromen en tovert ons talrijke juffertjes. Een enorme bui jaagt ons het gebied uit langs een groot veld Margieten.

Zaden stekelbrem

Foto Lucie Wessol

In de berm van de Tolhuisweg, -ingezaaid of niet- is veel leuks te zien, zoals Blaassilene en veel Liggende klaver. De Dagkoe-koeksbloem is hier voluptueus en fel rozerood. Op naar het Noordlaarderbos, gelegen op de flank van de Hondsrug. Nauwelijks aan de wandel door dit schitterende oude bos of het begint te sausen. Eén beuk is als een leeglopende beek waar het water langs de stam van bovenaf naar beneden stroomt. Al gauw krijgt hij de naam "Fontein-beuk". Verder lopen is geen optie, beter is het te rijden naar De Blankenhoeve, waar we bijkomen met heerlijke koffie en superlekkere appeltaart.

Donderdag 4 juni, De Heest (Hilly Schäffer)

Deze dag gaan we naar het gebied 'De Heest'. Dit is volgens onze gids Jan Dijk het mooiste stukje natuur van Drenthe. We moeten er komen via het dorp Taarlo en het ligt ten zuiden van Oudemolen, waar we maandagavond waren.

Om 10 uur staan we vol verwachting op de parkeerplaats, in een gebied dat niet voor publiek toegankelijk is. Onze gids heeft van de beheerder Staatsbosbeheer toestemming gekregen om ons rond te leiden. Iedereen, behalve Loes en Margriet, is uitgerust met laarzen, want deze zullen we hard nodig hebben. Dit gebied is onderdeel van het Nationaal Park Drentsche Aa. Na een korte inleiding over het gebied bekijken we eerst het droge gedeelte van de hooilanden, zodat Loes en Margriet ook mee kunnen lopen. We zijn overweldigd door de ruim-

te, de bloeiende planten en de verschillende tinten groen. Deze hooilanden worden een keer per jaar gemaaid in het najaar, zodat het hooiland kan blijven en geen bos wordt. Dit landschap doet me denken aan mijn schooltijd toen ik in Meppel woonde en langs de Reest liep. In het voorjaar een pracht aan bloemen, zoals de Echte koekeksbloem, de Pinksterbloem, Scherpe boterbloem en verschillende grassen, die ik nog niet van naam kende. In die tijd is mijn liefde voor planten ontstaan en heb ik in 1968 mijn eerste Flora van Heimans gekocht.

Jan leidt ons verder naar het Taarloose Diep, waarbij het steeds natter wordt. We lopen tussen de Rietorchissen, waarbij sommige zijn aangetaast door roest. Op ons pad komen we ook veel zegges tegen, waarbij weer discussies ontstaan over de zeggesoort: is het nu de Scherpe zegge of de Noordse zegge? Het is zo mooi om te zien, dat dit landschap nog bestaat. Dat er nog hooilanden zijn met heel veel bloemen.

Bij het water zien we weer andere planten, zoals het Pijlkruid, de Grote egelskop en Moeraswederik. Dieren zien we ook, zoals de Weidebeekjuffer bij het diep, drie reeën springend in het hooiland en beversporen bij een stukje bos.

De lucht is overigens heel dreigend, maar de buien gaan langs ons heen. Bij het

Taarloose diep houden we onze lunchpauze, die we gelukkig droog kunnen houden. Van hieruit lopen we terug naar de parkeerplaats, waarbij we goed uit moeten kijken om niet vast te komen te zitten in de modder, zo nat is het hier. Henk heeft hierbij toch een nat pak opgelopen, maar is geholpen door Max. Op onze terugtocht ontdekken we ook uitgebloeide Kleine valeriaan. Deze valeriaan bloeit een maand eerder dan de Echte valeriaan, maar wordt wel herkend door de plantenkenner. De Kleine valeriaan (*Valeriana dioica*), is een kwetsbare plant van de moerassige graslanden en moerasbossen.

Om drie uur nemen we afscheid van Jan, waarbij hij ons de tip geeft om naar het Onnergemaal te gaan. Dit is een vogelrijk moeras gebied tussen het Zuidlaardermeer en Groningen. Het is wel even een rit met de auto, maar om half vier zijn we er. Vanuit het Onnergemaal hebben we een mooi uitzicht op de verschillende plassen. Hierbij krijgen we Kokmeeuwen, Visdiefjes en Steltkluten in de kijker. De planten die we hier zien, zijn weer totaal anders, zoals de grote bossen Moerasandijvie. Om vijf uur gaan we weer richting het huisje om alle indrukken van de dag te verwerken.

Vrijdag 5 Juni, laatste dag, De Klencke (Ger Breman)

Onze laatste dag bestaat na het ontbijt eerst uit het verzamelen en inventariseren van niet-plantaardig materiaal als handdoeken, borden en tassen. De bagage wordt in de auto's gezet, de kamers en verblijfsruimte geveegd en het bedlinnen beneden verzameld. Ook dit werk verloopt in goede harmonie en efficiënt. Dini hoeft nauwelijks bij te sturen en rond tien uur vertrekken we, luisterend naar de Tom Tom, kijkend welke weg de voorganger kiest of geheel zelfstandig naar Havezate de Klencke, waar we in de buurt op een parkeerplaats verzamelen.

Wat we deze morgen gaan bekijken neem ik over van het bordje van Natuurmonumenten bij de parkeerplaats: Een Havezate was in de 17e eeuw een “aanzienlijke landhoeve” van een edelman. Klencke is de naam van zowel de havezate als de buurtschap ten oosten van Oosterhesselen. Het betekent waarschijnlijk een ondiepe plek in een rivier of beek, in dit geval van het Drostendiep.

Verder is een stukje geschiedenis te lezen van het niet voor publiek opengestelde gebouw. Aan het begin van onze wandeling hebben we via een van de oprijlanen er een goed zicht op. Ons doel is een wandeling door de directe omgeving die bestaat uit heide, statige oprijlanen en ouder bos. Dat laatste levert ons een typische soort op: Bosereprijs. Ook af en toe enkele vierkante meters Dalkruid. Samen met Ruige veldbies en Trosvlier vormen deze planten de belangrijkste oogst voor vandaag.

We komen een enigszins elliptische vijver tegen en vragen ons af welk nut dit water had of heeft. We komen erachter dat het een plek is om bomen die voor productie bestemd zijn zo te conserveren. Zo’n vijver zal een naam hebben, maar die laat ik even rusten.

Zo hebben we, ondanks het buiige weer, opnieuw een veelzijdige excursie. Ik beleef dat “ondanks” overigens niet zo als de meesten, vermoed ik. Ik geniet van de beelden die de felle regenbuien opleveren zoals de zachte en vervagende kleuren in de achtergrond. En ook van de groep die op de voorgrond worstelt met plastic regengasjes onder berkenbomen die de regen ook niet kunnen tegenhouden. Ook dat wordt door Max fraai vastgelegd. Kort daarna is het tijd om verder huiswaarts te gaan en nemen we afscheid. Fijn om te zien dat ook de “jongste” deelnemers zich zo thuis hebben gevoeld deze week en de “oudjes” nog goed kunnen meekomen en ook volop hebben genoten. Dat kon alleen maar gebeuren door wederzijdse zorg en betrokkenheid.

Dank daarvoor!

Botanische oogst (Kees Planqué)

Naast Bergnachtorchis, Noordse zegge, Dichte veldbies, Heide- en Moeras kartelblad, Grote waterranonkel, Blonde zegge, Bleek vergeet-mij-nietje, Kleine Valeriaan en andere soorten die je niet te vaak tegenkomt, werden in totaal 1.660 waarnemingen door Pim van der Knaap toegevoegd aan de Floron archieven. Daarbij moet opgemerkt worden dat Pim ook de soorten op “de Bloemert” en in en om Zuidlaren heeft genoteerd.

Wanneer je in de Vera app je waarnemingen noteert, wordt ook de lokatie van de soort via GPS-coördinaten geregistreerd. Het is daarom zinvol om interessantere soorten meerdere malen te noteren. Het totaal aantal waargenomen unieke soorten van al deze excursies bleek, na wat online gefröbel, 401 te zijn.

Ik vroeg mij af: hoe vaak is een soort nu een of meerdere malen genoteerd? Wat was de meest algemene en hoeveel soorten werden maar één keer gezien? Het resultaat van een zondagmiddag turven en schrappen, leverde het niet verrassende resultaat: Pitrus en Grote Brandnetel werden 19 keer gescoord. Gestreepte witbol 17 keer, Kruipende boterbloem 16 keer, Tengere rus en Witte klaver 14 maal.

Aan de onderkant: 93 soorten (23%) werden maar één keer gezien en 14.5% (58 soorten) twee en drie maal genoteerd. Van de 401 soorten werd meer dan de helft (62%) maar een beperkt aantal keren gevonden. Nu hangt dat natuurlijk vooral af van het aantal verschillende biotopen dat bezocht wordt. Maar deze kanttekeningen hebben dan ook geen enkele pretenties. Ik was gewoon nieuwsgierig.

Paddentrek 2026

Infiltratievijvers onverwachte hotspot voor amfibieën

Ruim veertig vrijwilligers, zowel KNNV-ers als niet-leden, hebben het afgelopen voorjaar met hun inzet voor de paddentrek niet alleen goed werk verricht, maar ook waardevolle data verzameld. In een periode van zes weken hebben zij 20.000 salamanders, padden en kikkers geteld en veilig overgezet naar de infiltratievijvers van Vitens aan de Dellenweg in Epe. Daarmee blijkt het vijvercomplex tot ieders verrassing een ware hotspot voor amfibieën te zijn.

Paddentrek 2025

De eerste signalen over de aantrekkingskracht van de infiltratiebekkens op amfibieën doen zich voor in maart 2025. Als het weer rond de 23e omslaat en de avondtemperatuur naar de 8 à 9° C reikt, explodeert de paddentrek. In een tijdsbestek van een paar dagen en vooral nachten steken duizenden padden de Dellenweg en Osssenweg over op weg naar het water om zich daar voort te planten. Gevolg van de massale trek: zeker tweeduidzende platgereden dieren. Nog niet eerder kwam daarmee zo pijnlijk aan het licht van welke betekenis de vijvers onbedoeld zijn geworden voor de amfibieënpopulatie in het omringende bosgebied.

De dood van een paar duizend 'overstekers' schetst meteen de noodzaak van maatregelen, die vanaf 2026 herhaling van de sterfte kunnen voorkomen. Gewezen op hun natuurbeschermingstaak pakken drinkwaterbedrijf Vitens en bosbeheer gemeente Epe hun verantwoordelijkheid serieus op. In november 2025 zitten vertegenwoordigers van Vitens, bosbeheer Epe en KNNV Epe-Heerde om de tafel voor overleg: welke maatregelen zijn nodig en wie pakt welke taak op. De KNNV neemt de recrutering en aansturing van de vrijwilligers op zich.

Paddentrek 2026

Medio februari lopen de voorbereidingen op de trek, naar verwachting vanaf eind februari/begin maart, aanvangelijk op rolletjes. Maar dan doen zich twee verrassingen voor: de vrijwilligerscoördinator moet wegens ziekte afhaken en de amfibieën melden zich eerder dan verwacht. Op de eerste dag dat bosbeheerder René Visser en medewerkers Arjen en Alexander over een lengte van in totaal 850 meter een tijdelijk scherm plaatsen langs Dellenweg en Osssenweg (19 en 20 februari) zitten de eerste pad en de eerste watersalamanders al voor het doek. Met een kleine groep inderhaast bijeengebrachte vrijwilligers slagen we er de eerste week nog provisorisch in om twee maal per dag de dieren bij de schermen weg te halen en aan de overkant van de weg bij het water uit te zetten.

Alexander en Arjen plaatsen het scherm
Foto René Visser

Bij de vrijwilligers zijn de padden in goede handen
Foto Mirjam van Mieghem

Maurits en Isabelle, de jongsten van de vrijwilligers
Foto Charlotte Renaud

Maar er is snel en structureel meer nodig: (veel) meer vrijwilligers, roosters, telformulieren, verzamelstaten. Die eerste weken, als de hele organisatie van het daadwerkelijke overzetten nog van de grond moet komen, zijn hectisch. Met een paar mensen moeten we op allerlei praktische vragen naar oplossingen zoeken, want niemand heeft ervaring met de paddentrek.

Het lukt. Rond 3 maart loopt het gesmeerd. 's Morgens om 8 uur en 's avonds om 8 uur verzamelen de ingeroosterde vrijwilligers zich op de parkeerplaats op de hoek Dellenweg-Koekenbergweg. In twee groepjes van twee, gewapend met zaklantaarn en emmer, lopen zij bij de schermen langs die voorkomen dat de amfibieën de Dellenweg of Ossenweg oversteken. De dieren zitten of lopen langs het scherm of tuimelen in de ingegraven emmers. Voorzichtig worden ze opgepakt, in een andere emmer verzameld en naar de waterkant gebracht. Op drukke avonden gaan meer dan duizend dieren door de handen van de vrijwilligers.

Ochtendbegroeting op de verzamelplaats

Foto Herman Snoek

Halverwege de paddentrek keren de eerste dieren die in de vijvers hun ding hebben gedaan terug naar hun leefgebied. In oostelijke richting wordt hun terugkeer belemmerd door een circa 50 cm hoge wand, die jaarrond om de meest oostelijke vijver staat. De vrijwilligers zetten ook die dieren weer veilig over Dellenweg en Ossenweg.

*Overzicht vijvers en schermen
Google Earth*

Terugkerende padden moeten bij de vaste amfibieënwand worden weggehaald en overgezet

Foto Tjada Amsterdam

Tellen voor tunnels

De 41 ingegraven emmers zijn voorzien van een nummer. Op hun telformulier vermelden de overzetters per emmer hoeveel Kleine watersalamanders, Alpenwatersalamanders, Gewone padden, Bruine en Groene kikkers zij aantreffen. Alleen de arriverende amfibieën worden geteld. Die telling is vooral een wens van de gemeente Epe. In 2028 ondergaat de Dellenweg een reconstructie. Dat is een uitgelezen moment om paddentunnels onder de weg aan te brengen. Met zulke tunneltjes kunnen amfibieën en andere kleine dieren zelfstandig en op veilige wijze de wegen kruisen. Uit de telling per genummerde emmers is vast te stellen waar de meeste amfibieën (willen) oversteken. Op die locaties is een paddentunnel dan het meest effectief.

De telling maakt tevens inzichtelijk hoeveel amfibieën gebruik maken van het vijvercomplex. Bij de aanleg ervan, bedoeld om grondwater te infiltreren ter aanvulling van opgepompt drinkwater, is nimmer vermoed dat zo veel salamanders, padden en kikkers de vijvers zouden benutten voor hun voortplanting. Want bedenk dat de 20.000 overgezette amfibieën alleen aan de noordoost- en oostzijde van het vijvercomplex zijn opgevangen. Aan de andere zijden kunnen zij vrijelijk het water bereiken. Waarschijnlijk net zo veel, misschien wel meer.

Voor de vrijwilligers zit het er begin april op. Op een slotbijeenkomst in het Kulturhus Epe ontmoeten we elkaar nog één keer. Als de overzetters ter afsluiting de vraag voorgelegd krijgen "wie vindt het mooi geweest en kan van de lijst worden geschrapt" gaat geen enkele vinger omhoog.

Nacht van Verwondering op 4 en 5 september

Naast de jaarlijkse Nationale Nachtvliedernacht organiseert de Vlinderstichting dit jaar voor het eerst een Nacht van de Verwondering op 4 en 5 september.

De insectenwerkgroep van de KNNV Epe-Heerde doet mee. We kunnen terecht in de tuin van Caroline van de Burgt. Een perfecte locatie waar we enkele keren per jaar naar nachtvlinders kijken. Elke keer als we daar zijn krijgen we namelijk enthousiaste reacties, en elke keer zijn ook wij weer verwonderd over wat we allemaal zien en horen.

Voor ons is de oproep van de Vlinderstichting een mooie aanleiding om bijzondere ervaringen met het publiek te delen. We plaatsen minimaal twee laken-opstellingen met lampen, zetten LED-emmers, gebruiken verschillende soorten lampen (ook in kleur), geven uitleg en informatie en 'smeren' een plakkerig, zoet papje op een groot aantal bomen om nachtvlinders te lokken die op de geuren afkomen.

< Caroline's tuin

- 1) Albert Pieters smeert
- 2) Fraai schimmenspel

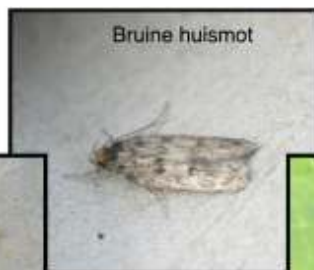
We verwelkomen onze nieuwsgierige gasten en leiden ze rond. Met zaklampen checken we alle 'ingesmeerde' bomen en bekijken de Dennenpijlstaart, Zwart weeskind, Gele eenstaart, Grauwe monnik en zeldzame Dubbelkelkbladroller op de witte lakens. De lange nachtvlinderlijst wordt aangevuld met schietmotten, cicaden, sprinkhanen, wantsen en langpootmuggen.

Stro-uiltje

Beukeneenstaart

Bruine huismot

Geisha

Oosterse schone

De volgende ochtend legen we met z'n drieën de LED-emmers. Dat blijkt een hele klus want de vlindervallen zijn flink gevuld.

Van de Vlinderstichting ontvangt iedereen een prachtige folder met foto's en informatie. Samen met onze gasten en leden van de insectenwerkgroep kijken we terug op een geslaagde avond en ochtend.

Hilde Ham en Gerard Plat

Dringend nieuwe bestuursleden gezocht!

In de eerstvolgende Algemene Ledenvergadering zijn drie van de vijf zittende bestuursleden aftredend. Eén bestuurslid stelt zich in ieder geval niet herkiesbaar. Twee anderen beraden zich nog.

Tel daarbij op dat er al jarenlang een onvervulde vacature in het bestuur is en dan zal duidelijk zijn dat het bestuur dringend versterking nodig heeft.

Mocht je belangstelling hebben om in het bestuur van onze mooie vereniging mee te draaien, of daar eens over van gedachten willen wisselen, neem dan even contact op met secretaris Eelco Bakker (secretaris@epe-heerde.knnv.nl) of voorzitter Harry Rijken (voorzitter@epe-heerde.knnv.nl)

Onbekend? (13)

Tekst & Foto Gerard Plat

Als je iets met nummers hebt dan is het misschien beter om dit over te slaan. Het gaat deze keer namelijk over een van de meest giftige insecten in ons Nederland. Denk hierbij niet aan insecten die steken of bijten. Maar een soort die bij verstoring en aanraking een vloeistof afscheid, die vooral bij wrijving, flinke pijn kan veroorzaken. Het gaat over een soort uit de familie van de kortschildkevers.

Kortschildkevers zijn, zoals de naam al zegt, kevers met korte dekschilden over hun vleugels. Deze vleugels zijn dan ook behoorlijk opgevouwen. De meeste soorten kunnen hiermee prima vliegen en behoorlijke afstanden afleggen. Sommige soorten worden wel eens aangezien voor oorwormen, maar ze missen de tangvormige aanhangsels aan het achterlijf. Bijna alle kortschildkevers zijn actieve jagers en hebben sterke kaken. Dit is omdat de insectenetende soorten alleen maar vloeibaar voedsel kunnen opnemen. Hiervoor moeten ze hun prooi doorboren, spuiten het in met hun speeksel en zuigen het dan leeg. Er zijn zelfs enkele grote soorten die de huid van mensen kunnen doorboren. Denk maar eens aan de Stinkende kortschildkever die bij gevaar dreigend rechtop gaat staan. Uit eigen ervaring kan ik je vertellen dat zo'n beet een tijdje behoorlijk zeer kan doen.

Nu verder over de grote onbekende. De Gewone oeverkortschildkever (*Paederus riparius*) is een kleine soort van 7 tot 10 mm. Een zwarte kop, rood halsschild, dekschilden weer zwart, vervolgens dan weer een aantal fel-rode achterlijfsegmenten uitlopend naar een zwart achterlijf. Als je het goed bekijkt ziet het er dreigend uit. En dat is niet voor niks, zoals ik al eerder aangaf want ze scheiden bij verstoring een giftige irriterende vloeistof uit hun achterlijf af. Deze vloeistof (Pederine) is een van de giftigste stoffen die door insecten kan worden geproduceerd.

Nog iets over de leefwijze van dit insect. De Gewone oeverkortschildkever kan grote hoeveelheden bladluizen aan. In de tuinbouw zijn ze dan ook blij met deze soort. De paring is meestal in het voorjaar en de afzonderlijke eitjes worden meestal in een vochtige omgeving afgezet. Ze komen al snel uit en na twee of drie stadia zijn ze volwassen. Ze kunnen wel 10 jaar oud worden.

Ik kom ze al jaren tegen in mijn groentetuin, maar heb er nooit veel aandacht aan besteed. Toen ik tijdens onze inventarisaties op Vosbergen aan iemand vroeg 'weet jij wat dat voor insect is', kreeg ik als antwoord "nooit eerder gezien". De volgende dag zag ik er eentje mooi op een blad in mijn tuin, snel een foto gemaakt, opgezocht en tot mijn verbazing las ik: zeer algemene soort. Zo zie je maar weer, er valt nog genoeg te ontdekken. Waar pas wel op met kortschildkevers en hun giftige afscheiding.

Natuurvereniging

KNNV

Epe-Heerde

epe-heerde.knnv.nl